

Ordblindehandleplan for elever på Charlotttegården

Indholdsfortegnelse

Skolens elevgrundlag	2
Skolens læsevejledere	2
Læsning.....	2
Definition af ordblindhed.....	2
Ordblindhed - en afkodningsvanskelighed	3
Ordblindhed, ADHD og Autisme	3
Testmateriale og testtager	4
Identifikation af ordblinde elever på Skolen i Charlotttegården samt tiltag	4
<i>Inden skolestart:</i>	<i>4</i>
<i>0. – 1. klasse: Opmærksomhed på den enkelte elev:.....</i>	<i>4</i>
<i>0. – 3. klasse: Undervisning:.....</i>	<i>5</i>
<i>0.-3. klasse: Indsats:.....</i>	<i>5</i>
<i>3. klasse: Afdækning:</i>	<i>5</i>
<i>4. – 6. klasse: Afdækning</i>	<i>6</i>
<i>4. - 6. klasse: Indsats:.....</i>	<i>6</i>
<i>7. – 9. klasse: Afdækning:</i>	<i>6</i>
<i>7. – 9. klasse: Indsats:</i>	<i>6</i>
Generelle ideer til at give ordblinde elever bedre deltagelsesmuligheder i fællesundervisning:	7
<i>Forældresamarbejde om læsning:</i>	<i>7</i>
<i>Undervisning i skriftens morfematiske princip</i>	<i>7</i>
<i>Direkte undervisning i ordspecifikke udtaler/stavemåder.....</i>	<i>8</i>
Tre grundpiller:.....	8
 <i>Bilag: Spørgeskema til hjemmet</i>	

Skolens elevgrundlag

Charlotttegården er en specialskole for elever med diagnoser primært indenfor autisme spektrum AFS og/eller ADHD. Selvom elevernes intellektuelle potentiale er vurderet til at være indenfor normalområdet, er mange af eleverne funktionsniveau ikke aldersvarende, hvilket har konsekvenser for deres faglige udvikling og niveau, igennem deres skolegang. En del af eleverne er som følge af deres diagnose et eller flere år forsinkede i deres generelle udvikling og således også i sprog- og læseudvikling.

Der tilbydes derfor en særligt tilrettelagt specialundervisning i hele skoleforløbet. Det betyder, at man på et klassetrin vil opleve elever med større faglig spredning end på normalområdet. Denne ordblindehandleplan skal derfor, i forhold til klassetrin, ses som vejledende. Eleverne vil altid blive testet og vurderet ud fra deres aktuelle funktionsniveau. Ligesom indsatsen tilrettelægges ud fra elevernes sociale som faglige kompetencer og zonen for nærmeste udvikling (ZNU).

Skolens læsevejledere

Skolen har tre læsevejledere:

Udskolingen: Line Skat Henningsen (på barsel 24/25)

Barselsvikar Arnaldo Baptista Guerreir Valente

Mellemtrinnet: Evy Krogh

Indskolingen: Lise Christensen (og Natascha Josefoviez Mclai Sepstrup under uddannelse)

Læsning

Læsning består af to hovedkomponenter: Afkodning og sprogforståelse.

Afkodningen betegner de tekniske læsefærdigheder, som bruges til at identificere skrevne ord.

Sprogforståelsen betegner blandt andet evnen til at forstå, hvad de enkelte ord og sætninger betyder. Sprogforståelsen er i modsætning til afkodningen ikke noget særligt kun for læsning, for man bruger også sin sprogforståelse, når man taler, og lytter til sprog. Læsning er en færdighed som skal trænes og vedligeholdes gennem hele livet, derfor er en daglig læserutine vigtig for at udvikle og holde læsefærdigheden ved lige. Det er afgørende for en elevs læseudvikling, at eleven dagligt træner sin læsekompetence på sit aktuelle læseniveau eller lige under. Eleven må ikke arbejde med for svære tekster.

"Læsning er ikke lektier, men bare noget som skal gøres dagligt. Læsning er som en muskel, som skal trænes, udvikles og holdes ved lige ellers udvikler eleven ikke en sikker og funktionel læsekompetence". (Trine Nobelius, Specialkonsulent Styrelsen for Undervisning og Kvalitet).

Definition af ordblindhed

I Danmark har vi igennem mange år anvendt nedenstående definition på ordblindhed:

”Ordblindhed (dysleksi) er markante vanskeligheder med at lære at bruge skriftens lydprincip (fonematiske princip). Disse vanskeligheder fører til besvær med at tilegne sig sikker og hurtig ordafkodning, som igen fører til begrænset læseforståelse. Det er netop her - ved tilegnelsen af det fundamentale i den alfabetiske skrift – at mange børn har vanskeligheder, og det er vedvarende vanskeligheder på dette felt, der er kernen i ordblindhed” (Elbro 2015).

Afdækning og indsats i forhold til ordblindhed kræver løbende opmærksomhed, da læsevanskeligheder kan være meget sammensatte og skyldes meget andet end netop kernevanskeligheden i forhold til ovenstående definition.

Denne handleplan anviser en procedure til identifikation af elever med ordblindhed (og andre læsevanskeligheder) og hvilke tiltag, der skal iværksættes for disse elever.

Ordblindhed - en afkodningsvanskelighed

Det at afkode skrevne ord er det nye, børn skal lære for at kunne læse. I alfabetiske skriftsprogssystemer som det danske må begynderlæsere lære at udnytte skriftens lydprincip, altså de grundlæggende regler for, hvordan bogstaver og bogstavfølger omsættes til sproglyde. Det er netop her – ved tilegnelsen af det fundamentale fonematiske princip i det alfabetiske skriftsprog – at nogle børn har vanskeligheder. Nogle børn har således svært ved at lære at læse, fordi de har svært ved at forbinde bogstaver (grafem) med bogstavets lyd (fonem). Denne grundlæggende vanskelighed med at lære at udnytte skriftens lydprincip giver en usikker og langsom læsning især af nye ord, og den giver problemer med at stave.

Vanskeligheder med at lære at læse påvirker ofte eleveres selvopfattelse og kan fra et tidligt tidspunkt i skoleforløbet gå ud over deres motivation og selv- tillid og værd.

Efterhånden som eleverne bliver ældre, vil basale vanskeligheder med at afkode ord begrænse forståelsen af de tekster, de skal læse, lige som store stavevanskeligheder vil gå ud over den skriftlige fremstilling. Ordblindhed kan således få negative konsekvenser for elevernes faglige udvikling i mange skolefag. Derfor er det vigtigt, at sådanne vanskeligheder opdages tidligt, så der kan sættes ind med målrettede og særligt tilrettelagte indsatser, der bedst muligt kan støtte og fremme disse eleveres udvikling.

Ordblindhed, ADHD og Autisme

Megen forskning peger på, at ordblindhed gerne optræder komorbid (sammen) med andre vanskeligheder som f.eks. dyskalkuli og ADHD. Overlappet mellem ordblindhed og f.eks. ADHD gør, at vi på Charlotttegården skal være særligt opmærksomme på elevernes skriftsproglige udvikling. For elever med autisme gælder, at også de ofte kan have vanskeligheder indenfor læsning. Der er tendens til, at elever med autisme ofte er gode afkodere, men har vanskeligheder med sprog- og læseforståelse. Hvor elevgruppen med ADHD oftest har vanskeligheder med afkodning.

Testmateriale og testtager

Skolen i Charlotttegården bruger samme testmateriale til vurdering af elevernes skriftsproglige kompetencer som den almindelige folkeskole. Der findes ikke skriftsprogligt testmateriale, som tager højde for udviklingsforstyrrelser som autisme og ADHD. Det betyder, at vi bl.a. skal bruge testmateriale som Obligatoriske Nationale Overgangs Tests. Læsevejlederne anbefaler, at især disse tests også underbygges med andet testmateriale på især afkodningsområdet for at sikre et mere præcist billede af elevens aktuelle kompetencer. Her bør anvendes læsevejledernes anbefalinger til Hogrefes testmateriale *Skriftsproglig Udvikling*.

I forhold til screening og testning for ordblindhed gør det samme sig gældende. Skolens læsevejledere står for screening og testning for ordblindhed, og vi anvender det samme testmateriale, som bruges på almenområdet, men vi bruger materialet på en måde, så vi forsøger at tage højde for elevernes særlige kognitive profil. F.eks. i form af ekstra pauser, oplæsning i forhold til forståelse, at testen deles over flere dage, at testmaterialet bruges i forhold til funktionsniveau og ikke alder/klassetrin, at kendt voksen deltager sammen med læsevejleder m.m.

Læsevejlederne følger retningslinjerne fra Københavns Kommune for anvendelse af testning for ordblindhed. Vi anvender som udgangspunkt ikke Den Digitale Ordblindetest, men i stedet det anbefalede DVO screeningsmateriale og Elbros lister, som i højere grad tilgodeser elever med andre kognitive vanskeligheder (diagnoser som ADHD/ASF).

"Den digitale ordblindetest er ikke udviklet til og derfor ikke afprøvet i forhold til elever med særlige behov for specialundervisning på specialskoler og specialklasser, hvilket betyder, at grænseværdierne på Ordblindetesten kan være misvisende at anvende på denne gruppe af elever jf. vejledning til Ordblindetesten s. 19" (UVM 2017).

Det vigtigste er at elevens kompetencer afdækkes med godkendt screenings- og testmateriale.

Nedenstående plan følges som udgangspunkt, men elevens aktuelle niveau og tidligere testning (f.eks. fra tidligere skole) danner grundlag for valg af testmateriale til den enkelte elevs aktuelle faglige niveau fremfor alder og klassetrin.

Identifikation af ordblinde elever på Skolen i Charlotttegården samt tiltag

Inden skolestart:

Forældre til alle nye elever uanset klassetrin bedes udfylde et spørgeskema om ordblindhed i familien og elevens interesse for skriftsprog. Der er videnskabeligt påvist en biologisk arvelighed i forhold til ordblindhed.

0. – 1. klasse: Opmærksomhed på den enkelte elev:

Opmærksomheden varetages som et samarbejde mellem skolens læsevejledere og klassens lærerteam.

I perioden fra slut 0. klasse til slut 1. klasse testes alle elever løbende med små tests af bogstavlyd (fonem), håndfonem (håndtegn til hvert bogstav) og bogstavernes udseende (grafem), synteseprocessen (evnen til at sætte bogstavlyde sammen), ordlæsning og bogstavkendskab. Formålet er at danne sig et tidligt billede af, om der er elever, der skal have særlig opmærksomhed i det fortsatte læsarbejde.

Fra skoleåret 23/24 anvendes ligeledes *Risikotest for ordblindhed i løbet 1. og 2. kl.*

0. – 3. klasse: Undervisning:

Systematisk og direkte undervisning i at koble bogstav, lyd og håndfonem. Tidlig læsepædagogisk indsats i skriftens lydprincip for elever, der udviser tegn på læsevanskeligheder og som ifølge spørgeskema om ordblindhed i familien er i særlig risiko. Indsatsen foregår i samarbejde med elevens dansklærer og trinnets læsevejleder.

0.-3. klasse: Indsats:

- Systematisk og direkte undervisning i at koble bogstav, lyd og håndfonem. Gentagelse af denne direkte undervisning evt. 1:1.
- Ordkendskab/ordforråds undervisning
- De 120 hyppigste ord
- Systemerne "Finn Fingernemt", "Lyd for Lyd", "Lær og læs" m.fl.

Til Finn Fingernemt: *Et læse-stave-materiale, der bygger på den multisensoriske tilgang. Eleven lærer at tappe - at lydere og at huske med fingrene. Samtidig får eleven en strategi til at fastholde opmærksomheden på sproglydene i arbejdshukommelsen og en taktil/kinæstetisk fornemmelse for, hvad der sker, når lyde sættes sammen.*

- Daglig læsetræning 1:1 eller i mindre grupper / hvis muligt daglig (gentaget) læsning hjemme, med udgangspunkt i læsevejledernes anbefalede afkodningsliste
- Anvendelse af relevante digitale hjælpemidler
- NOTA (medlemskab sker via trinnets læsevejleder/skolens leder). Hos Nota har eleven adgang til tusindvis af indlæste bøger i Nota Bibliotek.

3. klasse: Afdækning:

Alle elever i 3. klasse screenes individuelt med hele screeningsmaterialet DVO (Procedure til identifikation af elever i risiko for dysleksi fra Dansk Videnscenter for Ordblindhed) af indskolingslæsevejlederen i løbet af 3. klasse.

Hvis DVO'en viser tegn på ordblindhed, vurderes det om yderligere testning er påkrævet evt. Testbatteriet. Læsevejlederen udfærdiger en mindre rapport. På et møde informeres klassens lærere om elevernes screenings resultater og tiltag/indsats. Læsevejlederen informerer forældrene og deltager efterfølgende i et møde med forældre og lærere, hvis det vurderes relevant. Ledelsen orienteres om resultater og anbefalinger om tiltag. Læsevejlederen og elevens

lærere udarbejder en individuel handleplan, som tager højde for elevens individuelle udfordringer evt. andre end ordblindhed.

4. – 6. klasse: Afdækning

Afdækning som beskrevet under 3. klasse.

4. - 6. klasse: Indsats:

Indsatsen varetages som et samarbejde mellem skolens læsevejledere og klassens lærerteam bl.a. ved brug af følgende materialer:

- Systematisk og direkte undervisning i at koble bogstav og lyd samt ordlæsefærdigheder ved brug af specialmaterialet "Ord" 1 – 5, med understøttelse af CampOrd (digitalt).
- Systematisk og direkte undervisning i ordlæsefærdigheder
- Undervisning i skriftens morfematiske princip
- Systematisk og direkte undervisning i læseforståelsesstrategier
- De 120 – 500 hyppigste ord
- Anvendelse af relevante digitale hjælpemidler og programmer
- Skabe deltagelsesmuligheder ved fx at forberede eleverne forud for fællesundervisningen,
- Daglig læsetræning 1:1 eller i mindre grupper / hvis muligt daglig (gentaget) læsning hjemme
- NOTA (medlemskab sker via klassens lærere/skolens leder). Hos Nota har eleven adgang til tusindvis af indlæste bøger i Nota Bibliotek. Medlems-skabet følger eleven hele livet.

7. – 9. klasse: Afdækning:

Såfremt der er mistanke om massive og vedholdende læsevanskeligheder (der peger på ordblindhed), testes eleven med Elbros lister eller anden relevant testning. Læsevejlederen udfærdiger en mindre rapport. På et møde informeres klassens lærere om elevernes screenings resultater og tiltag/indsats. Læsevejlederen informerer forældrene og deltager efterfølgende i et møde med forældre og lærere, hvis det vurderes relevant. Ledelsen orienteres om resultater og anbefalinger om tiltag. Læsevejlederen og elevens lærer udarbejder en individuel handleplan, som tager højde for elevens individuelle udfordringer.

7. – 9. klasse: Indsats:

Se beskrivelse under *indsats for 4. - 6. kl.*

Skolen kan vælge at tilbyde eleven prøve på særlige vilkår. Formålet med at tilbyde nogle elever prøve på særlige vilkår er at sidestille disse elever med andre elever i prøvesituationen. Det er en forudsætning, at der med et tilbud om særlig tilrettelæggelse af en prøve ikke sker en ændring af prøvens faglige niveau. Særlige vilkår kan f.eks. være, at eleven får opgavesættet i pdf-format, som kan oplæses med digitalt oplæsningsprogram, og/eller at eleven får forlænget prøvetiden.

Generelle ideer til at give ordblinde elever bedre deltagelsesmuligheder i fællesundervisning:

- At uv.materialerne er tilgængelige i digitalt format (f.eks. NOTA eller App-Writer)
- At eleverne tilbydes flere indgange til læringsfællesskabet gennem flere modaliteter (tekst, lyd og billeder)
- At den særlige indsats fokuserer på at forberede eleverne forud for fællesundervisning, så eleverne på forhånd har arbejdet med præcis det indhold, der bagefter skal arbejdes med i klassen

Forældresamarbejde om læsning:

- Læsning er ikke lektier, men daglig rutine – og læsning skal holdes ved lige
- Højtlesning eller oplæsning evt. ved brug af nota vil være godt at få ind ved daglig rutine
- At skabe gode hyggelige stunder hjemme, hvor der læses højt for barnet er en god måde at understøtte interessen for læsning. For elever med ordblindhed vil læselektier i form af f.eks. genlæsning altid blive aftalt med klassens lærere evt. i samarbejde med læsevejleder.

Undervisning i skriftens morfematiske princip

Jo svagere fonologiske færdigheder, desto vigtigere er de morfologiske færdigheder.

Morfemgenkendelse er altså central i ordblinde elevers ordafkodning og en stor støtte i deres læsning, og ordblinde har gennemsnitlige færdigheder i morfologi. Det er økonomisk at huske morfemers stavemåde frem for alle former af et ord. Når man arbejder med morfemer, arbejder man naturligt også med ordforråd, fordi morfemer er betydningsbærende enheder. Undervisning i morfologi kan støtte både ordkendskab og ordafkodning, og morfemkendskab i ordafkodning er forbundet med bedre læseforståelse.

Progression:

- 1) Opmærksomhed på rod morfemer i ord samt sammenhængen mellem ordbetydning og stavning.
- 2) Viden om regler for sammensætning af ord. F.eks. at sammensatte ord skal læses forfra, men forstås bagfra f.eks. tophue – en hue med top.
- 3) Opmærksomhed på de enkelte bøjningsendelsers betydning og funktion i ord – hvilket kræver kendskab til hovedordklasserne. Fokus på, hvad bøjningsmorfemet bidrager med til ordet og teksten; prøv f.eks. at fjerne alle bøjningsmorfemer fra en tekst.
- 4) Forståelse for skriftens tegnkonstantsprincip, dvs. opmærksomhed på ordfamilier og det betydningsmæssige slægtskab mellem ord fra samme ordfamilie – f.eks. flag og flagstang.

5) Identifikation og forståelse af præfikser og suffikser (forstavelser, endelser og afledninger)

6) Forståelse for de betydningsmæssige sammenhænge mellem fremmedord – f.eks. demokrati og demonstrere.

Direkte undervisning i ordspecifikke udtaler/stavemåder

Det understøtter bl.a. en ortografisk hukommelse af ordene:

- Fokus på det særlige stavemønster i et givent ord, f.eks. niveau.
- Overdreven udtale: af stumme bogstaver, af alle stavelser i et ord samt af ordets stavemåde.

Tre grundpiller:

- Digitale hjælpemidler bør benyttes så tidligt som muligt i elevens skoleforløb og alle elever skal lære at anvende digitale hjælpemidler
- Alle elever skal læse dagligt med en voksen
- NOTA (medlemskab sker via trinnets læsevejleder/skolens leder). Hos Nota har eleven adgang til tusindvis af indlæste bøger i Nota Bibliotek

Revideret juni 2024

EK /LC/LSH